

waarheid; tijdloos begripen; kennis van wat eeuwig is, wat God is en uit Gods natuur voortvloeit.

In de filosofie komt het Absolute tot het weten: Ik ben Geest!

B. W.

LITERATUUR EN KUNST.

„Uit de School geklapt“, door Mevr. P. J. Cohen—de Vries.

Vlak voor en gedurende de weken, dat ons blad in bekorten vorm verscheen, kwamen enkele nieuw uitgegeven boeken binnen. Die vragen dus thans allereerst de aandacht.

Men herinnert zich misschien, hoe we enkele maanden geleden in deze rubriek behandelden het mooie boek van Mevr. Cohen—de Vries, „Kinderen uit mijn Klas“, naar het leven geteekende portretten van kinderen uit de volksklasse, zooals een liefdevolle, toegewijde onderwijzeres die zag in haar school of op de speelplaats.

Sindsdien bracht de courant ons het overlijdensbericht van de Schrijfster.

Maar onder haar nagelaten papieren beruften blijkbaar nog enkele niet-gepubliceerde schetsen, mogelijk ook is Mevr. Cohen—de Vries bezig geweest met het pers-klaar maken van een nieuwen bundel — in elk geval, kort na haar dood verscheen, in uiterlijk en bewerking geheel aan het zoo juist genoemde geschrift gelijk, een tweede boek van hetzelfde genre: „Uit de School geklapt“.

Ook dit boek bevat afzonderlijke schetsen, los van elkaar wat betreft de personen, over wie wordt verteld, maar toch, net als het vorige, een eenheid, omdat alle schetsen rond één middelpunt liggen: de volkschool.

Dit verschil valt u echter op, dat thans meer dan de kinderen de onderwijzeressen object zijn van beschouwing, de onderwijzeressen, zooals ze voor de klas staan en haar werk doen. Thans komen allerlei typen van „juffrouwen“ voor 't voetlicht, en de Schrijfster doet daarbij niets dan over ze vertellen. Maar zij, als lezer, ziet intusschen heel scherp het schaduwbeeld, dat de helle belichting op den achtergrond doet verschijnen. De simpele vertellingen zijn in hun strekking scherp-critische beschouwingen, demonstraties uit de praktijk „hoe het moet“ en „hoe het niet moet“, aanwijzing van fouten, zonder groot ik-weet-het-gebaar. En al lezende leert ge, terwijl ge niet eens merkt, dat ge les krijgt.

Zoo is daar in „Eerste poging“ het jonge volontairtje, dat, van de portie van haar taak nog niets begrijpend, alleen in 't bezit van een heusche acte als brevet van vermogen, begint met het allermoeilijkste, omdat ze meent, dat daar „bij die kleintjes nu heelemaal niets aan (is)“. Maar de goed-beschreven eerste, zeer pijnlijke aanraking met de werkelijkheid, doet haar fleurig zelfvertrouwen eindigen in de verzuchting „nederig en bescheiden“: „Wat een vreeselijk moeilijk vak. Hoe ter wereld zal ik dat ooit leeren?“

Onmiddellijk op deze mislukking volgt — en 't is een aardige pendant — „de les van 't volon-

*) Uitgave W. de Haan, Utrecht.

Geheele reeksen van deze Meditatiën zijn, bij afzonderlijke uitgave, zelfs in tweeden en derden druk verschenen. Ze zagen het licht in deze volgorde: Honig uit den Rotssteen, Dagen van goede hoodschap, Gomer voor den Sabbath, Voor een distel een mirt, In de schaduw des doods, Vrouwen uit de Heilige Schrift. Als gij in uw huis zit, Zijn uitgang te Jeruzalem, In Jezus ontslapen, Vier uwe vierdagen, Nabij God te zijn.

De eerste bundel van Honig uit den Rotssteen verscheen in December 1880. In een woord vooraf licht de schrijver den titel aldus toe:

„De Heere is onze Rotssteen!“ zong Israël. Het zong er bij: „dat uit dien Rotssteen honigbeekjes vloeien“. En enkele druppelen uit die beekjes op te vangen, om er de eigen ziel aan te verkwikken, en voorts, als vrucht dier genieting, ook het hart van 's Heeren volk er mee te sterken, is het onuitspreklijk voorrecht, nu en dan, aan 's Heeren dienstknechten gegand!

Is het niet te hoog gegrepen als ook de opsteller van deze korte stukjes ze herdrukte, in het bewustzijn, van niet buiten die begenadigde dienstknechten te staan?

Althans, slechts in die heerlijke onderstelling hield hij deze schone naam. Ook omdat er hem van veel kanten, omdat er hem rusteloos om gernaagd was.

Er is met den titel „Honig uit den Rotssteen“ meermalen gespot.

In Eilenspiegel's Almanak voor 1878 blz. 61 kon men lezen: „Kuyper slaat honig uit den rotssteen en geld uit zijn brochures en andere geschriften“. En zelfs Prof. Dr P. D. Chantepie de la Saussaye sprak in Eene halve Eeuw II, blz. 424, over Kuyper's „abnormale weelde van meer dan één stijl: den zoetelijken, van „honig uit den rotssteen“, den vliemenden der „driestarren“, den

lairtje“, een succes, bij veel moeilijker situatie, omdat „'t kwieke ding“ begreep, dat zij zelf voor de klas moest gaan staan en niet haar, nog wel door een acte gepatenteerde, kennis er voor kon zetten.

Onderwijzeressen, die tusschen de regels weten te lezen, zullen zich door deze schetsen een spiegel voorgehouden zien....

Op dezelfde wijze, door de tegenstelling verbonden, hooren bij elkaar „Op de onderste Sport“ en „Verpoeld“. Ook hier weer tactisch — naast foutief optreden, met winnen tegenover verliezen als noodzakelijke consequenties. Ook hier weer de antithese: natuurlijk — ongewoon, op een gedwongen afstand; een tegenstelling, die te sterker spreekt, omdat het meisje, dat meende 't te zullen winnen met terughoudendheid, met strak houden van de lijn en juist daardoor verloor, opzettelijk anders deed, dan haar meisjeshart wilde. Als ze niet „de juffrouw“ was geweest, maar zichzelf, zou alles goed gegaan zijn.

In zulke schetsen uit de praktijk heeft Mevr. Cohen—de Vries, die ongetwijfeld een geboren onderwijzeres is geweest, aan hare jongere collega's en vooral aan toekomstige onderwijzeressen een waardevolle erfenis nagelaten. Want in het eenvoudige omhulsel van doodgewone vertelling, gaf ze de grondregelen van alle onderwijs: wees in de eerste plaats natuurlijk, geef u zelf, houd u niet buiten het bereik van uw kinderen, want dan blijft ge buiten hun hart....

Van eenigszins andere structuur zijn schetsen als „Verhooring“ of „Verlangen“. Psychologische analyse ook, doen ze zien den band, die ontstaan kan tusschen onderwijzeres en klas, als de verhouding goed is. Een ander uitgangspunt dus, maar ten slotte toch de zelfde gedachte.

Minder voldeed mij: „Een schooltijd bij de engeltjes“. 't Stuk is wel goed geschreven, — een oude onderwijzeres, ingedommeld over haar schriften, droomt, dat ze in den hemel voor een klas engeltjes staat — maar 't gegeven doet ons on aangenaam aan: een sprookjesoord, bij welks ingang Petrus als wachter staat, is voor ons de hemel niet.

Heel goed daarentegen is m.i. „De Klas“, de pakkende illustratie van een ander grond-beginsel van schoolonderwijs, dat het de persoon vóór de klas is, die de sfeer brengt in de klas. Voor menschen, die alles willen afloen, door het opzichzelf ware woord dat onderwijs geven „een slag“ is als een mantel der liefde over alle feilen heen te werpen, valt uit deze schets heel veel te leeren.

Maar — en 't is opmerkelijk genoeg — de beste stukken uit dezen zoo verdienstelijken bundel zijn die, waarin de Schrijfster van zichzelf vertelt, van haar eigen bevindingen. Want het vele goede, dat in de overige schetsen overvloedig is, moet men toch altijd tusschen de regels vinden — hier glanst het in de woorden zelf, omdat we hier hebben zelf-doorleefde, en onder het schrijven opnieuw doorvoelde werkelijkheid. Tusschen het van-buiten-af waargenomen leven en het zelf-doorleefde staat de ziel! De schetsen, die ik bedoel zijn: „Vacantie-kinderfeest“ en „Sinter-Claes“, twee juweelen van kinderpsychologie, en „Schoolkinderbad“. In zulke stukken ligt een gansche practische leer-

school voor onderwijzeressen, wat betreft toewijding, geduld, meeleven, begripen.

Door zoodanige schetsen gaat de liefde voor het kind, die leeft in de ziel van iedere vrouw, gloeien. En dat is, wat bovenal de onderwijzeres noodig heeft....

Ik besluit met dezelfde vraag, die ik stelde aan 't slot van de bespreking van vorigen bundel: wie van onze christelijke onderwijzeressen geeft ons zulk een boek, waarin het voornaamste element, dat óók de liefde tot het kind verklaren kan, niet, als hier, wordt gemist.

De krachten zijn er, ongetwijfeld. Dan ook de daad!

„Oostloorn“, Dorpschetsen door S. Ulfers. Volksuitgave.

Het was een goede gedachte van den Uitgever²⁾, om van dit mooie boek een volksuitgave te doen verschijnen, die, gebonden in een aardigen band, versierd met de handtekening der eerste drukken en met duidelijke letter gedrukt, bij den goedkoopsten prijs (f2.50) niets heeft ingeboet van de uiterlijke qualiteiten, die bij een goed boek passen.

Een breede introductie in den kring onzer lezers zal niet noodig zijn. „Oostloorn“ is onder ons bekend als een van die geschriften, die men altijd weer leest, omdat ze altijd weer aantrekken. De ontleding van de vele bewegingen der ziel verliest haar frischheid nooit, omdat we telkens, al lezende, er de analyse van ons eigen levensgebeuren in vinden. En wat de verdienste is van den pas besproken bundel van Mevr. Cohen—de Vries, is ook de kracht van dit boek: de toewijding, de liefde voor de menschen van wie wordt verteld.

't Is de getrouwe zieleherder, die in „Oostloorn“ aan 't woord is over z'n eenvoudige dorpsmenschen in hun verhoudingen onderling. En het decoratief is het golvende korenveld onder blauwen hemel, de eindeloze hei met haar geheimzinnige, eenzame vennen — 't leven der natuur. M.i. ligt nu het behoorlijke van „Oostloorn“ in de harmonie tusschen dit decoratief en de menschen, die we te midden daarvan zien. Juist daarom blijft een hoofdstuk als „De groote droogte“ zoo mooi. Daarom is ook Wiegen de Droomer een figuur, die in dit boek thuis hoort, of Iling, de klokkenluider, of Schepers. Ulfers doet de menschen zien in hun omgeving, gaat ook bij z'n psychologisch beschouwen van die omgeving uit. Er is groot verschil tusschen Iling en Wiegen de Droomer, omdat Iling klokluider en Wiegen schapherder is, en dat verschil accentueert de Schrijver bijzonder duidelijk. Men lette ook eens op hun beider gesprekken met den dominee: als men daarvan den achtergrond ziet, dat in Iling de klokluider en in Wiegen de droomer aan 't woord is, komt er ineens relief in. Dan ziet men ook hoe fijn Ulfers weet te transponeren, welk een schat van door nauwkeurige waarneming verkregen levenswijsheid in dit boek ligt. Elk hoofdstuk geeft daarvan verrassende blikken, in altijd andere karakteranalyses, die alle te zamen de beschouwing zijn van den mensch in het algemeen.

Juist daarom blijft „Oostloorn“ van betekenis

2) Uitg. D. van Sijn en Za, Rotterdam.

afgedaan, dan sluit ik de lade en trek een andere open“. Alleen bij zeer klaar, precies en ordelijk denken is dit mogelijk. Gedenkboek, 1907 blz. 414.

Toch verklaart dit nog niet de bekoring van Kuyper's meditaties. Die duidt Thompson aan, waar hij schrijft, t.a.p. blz. 10 en 11: „Met zijne geleerdheid alleen, met zijne universaliteit, met zijn doctrinieren toon, welke hij uit den aard der zaak in vele zijner werken aanslaat, komt hij niet genoegzaam in aanraking met het eigenlijk gezegde volk. Ongetwijfeld komt dit alles ook zijn kudde ten goede, maar meest indirect en misschien eerst geheel na vele jaren van arbeid en strijd. In grootsche lijnen werkt hij wel gestadig voort aan het gebouw, maar intusschen verliest hij de „luyden“ die daar omdolen in de verstrooiing, niet uit het oog. Hij wil zijn geheele volk bereiken, en daarom komt hij elke week tot de zijnen en biedt hun eenige kolommen druks aan, waardoor hij meer bijzonder ingrijpt in het maatschappelijk en godsdienstig leven der huisgezinnen. Het kleine heiligdom binnentredend, geeft hij aan elk, die daar nederzitten, uit de volheid van zijn eigen rijkdom het voedsel der zuivere leer aan het verstand, bevrediging voor elke zielsbehoefte. Daar spreekt hij meer dan elders hante eigene taal. Daar wordt hij dikwerf klein met de kleinen.“

En als Thompson dan verder beschrijft hoedang Kuyper's verschijning in hun midden is, toekent hij zijn gestalte als van een gezalfde des Heeren, van wiens lippen ten allen tijde de unctie vloeit, die door zijn volk zal worden opgevangen als kwam zij van den Heiligen Geest.

Dat vooral dunkt ons het geheim van Kuyper's meditaties.

Eén dezer meditaties inspireerde een lezeres tot een dichterlijke vertolking. Zie De Heraut, nrs 895 en 896.